

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie,
Wydział Architektury,
Katedra Architektury Współczesnej, Teorii i Metodologii Projektowania
mgr Alicja Cykalewicz-Tymbarska

Wybrane modernistyczne wzorce w architekturze niemieckiej na początku XX wieku i ich realizacja na terenie Pomorza Zachodniego

rozprawa doktorska w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych, wykonana pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Adama M. Szymskiego

Streszczenie

Podjęty w rozprawie problem badawczy wynika z próby odczytania wartości kulturowej awangardowej architektury powstałej na początku XX wieku na terenie Pomorza Zachodniego. Zgodnie z przyjętymi założeniami, każde środowisko twórcze kształtuje specyficzny dla siebie język wzorców służący przełożeniu podzielanego systemu wartości na rozwiązania formalne. Podstawy teorii języka wzorców sformułowane zostały przez Christophera Alexandra i jego współpracowników z Uniwersytetu Berkeley w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. Przyjęta metoda badawcza stanowi rozwinięcie tej teorii oparte na założeniu, że język wzorców ewoluuje odpowiadając ściśle systemowi wartości posługującej się nim grupy twórczej oraz „duchowi danego czasu”, a jego zmienność związana jest z wyraźnie zaznaczonymi fazami recepcji poszczególnych wzorców. W pracy postawiona została teza, zgodnie z którą „realizacja na początku XX wieku na terenie Pomorza Zachodniego awangardowych obiektów architektonicznych miała ścisły związek z kształtowaniem się ruchu nowoczesnego w architekturze niemieckiej, o czym świadczy charakter relacji zachodzących pomiędzy tymi obiektami a wzorcami stanowiącymi elementy modernistycznego języka wzorców”.

Udowodnienie postawionej tezy wymagało równoległego rozwinięcia dwóch zasadniczych kierunków badań. Celem pierwszego z nich było wyodrębnienie i opisanie ograniczonej ilości jednoznacznych modernistycznych wzorców, będących przedmiotem dalszych analiz. Przedstawiona została droga logiczna, obejmująca rozpoznanie uwarunkowań rozwoju wilhelmińskiego ruchu „reformy życia i kultury”, a w jego obrębie grupy twórczej, stanowiącej awangardę architektoniczną danego czasu; określenie wspólnego dla omawianej grupy systemu wartości stojącego za modernistycznym językiem wzorców i wreszcie wyodrębnienie trzech wzorców odpowiadających potrzebom niniejszej pracy: *Gartenstadt*, *Kleinhaus* i *Landhaus* oraz ich szczegółowa charakterystyka. Część pierwsza pracy uzupełniona została o trzy aneksy umieszczone na końcu rozprawy opisujące modelowe przykłady realizacji wybranych wzorców.

Druga część pracy koncentrowała się na rozpoznaniu lokalnych uwarunkowań realizacji na terenie Pomorza Zachodniego wskazanych modernistycznych wzorców *Gartenstadt*, *Kleinhaus* i *Landhaus* oraz na szczegółowym omówieniu obiektów architektonicznych i układów urbanistycznych, w których były one realizowane. Zasadniczy wysiłek badawczy poświęcony został dotarciu do materiałów źródłowych i uzupełnieniu niedostatecznego stanu badań nad architekturą regionu. Omówienie zakończone zostało analizami służącymi odczytaniu charakteru relacji zachodzących pomiędzy opisywanymi obiektami a wzorcami. Wyniki analiz zebrane zostały w formie tabelarycznej

w Aneksie nr 4, dołączonym na końcu rozprawy. Ponadto do pracy dołączone zostały dwa dalsze aneksy, opisujące przykłady realizacji wzorców *Gartenstadt* i *Kleinhaus* na terenie Pomorza Zachodniego w okresie po I wojnie światowej, co wykraczało poza chronologiczne ramy zasadniczych badań, pozwalało jednak przedstawić pełniejszy obraz recepcji danych wzorców.

Wyniki badań przedstawionych w pierwszej i drugiej części pracy posłużyły przeprowadzeniu dowodu tezy badawczej, polegającego na wykazaniu, że omówione obiekty zrealizowane na terenie Pomorza Zachodniego w pierwszych latach XX wieku spełniały założone kryteria. Kryteria te związane były z czasem realizacji obiektów względem faz recepcji poszczególnych wzorców; zgodnością ze wzorcami oraz charakterem relacji pomiędzy obiektami i wzorcami wskazującym na czynny udział architektów tworzących na Pomorzu Zachodnim w rozwoju myśli architektonicznej omawianej epoki. Na tej podstawie wysunięte zostały wnioski obejmujące potwierdzenie zasadności postawionej tezy; określenie uaktualnionego stanu wiedzy na temat przedmiotu badań; stwierdzenie przydatności pozyskanej wiedzy dla potrzeb badań w dziedzinie teorii architektury współczesnej, metodologii projektowania i historii architektury oraz możliwości postawienia dalszych pytań badawczych. Ważnym wnioskiem wynikającym z przeprowadzonych badań jest konieczność objęcia omawianych obiektów skuteczniejszą ochroną prawną, jako ważnych elementów dziedzictwa kulturowego. Jak wykazano w pracy, wkład, jaki wnieśli awangardowi twórcy działający na terenie obecnego Pomorza Zachodniego na początku XX wieku, to nie tylko obiekty stanowiące część dziedzictwa kulturowego regionu, ale też istotny w szerszej skali czynny udział w rozwoju współczesnej myśli architektonicznej. Jest to dorobek wymagający zachowania, dalszych badań i popularyzacji.

Maja Cyhalawia Tymbarzka
23.02.2022